

עלון שבועי נחלת סדר

חידושי תורה בזרך הדרוש והאגדה על פרשת השבוע
מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת סדר" על התורה והמועדים

ערש"ק פרשת תולדות תשע"ב

לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482,
או למייל chagitben@neto.net.il וכן בת.ד. 41072 ירושלים.

הנושא: על ידי מידת הזריזות מכניע את עשו הרשע

מאמץ כלשהו. לכן הוא מצוה עליו "צא השדה וצודה לי ציד", תטרח תעמול ורק אז תקבל את הברכות.

מעתה נבין מדוע כשעשו פונה אל יעקב ומבקש "הלעיטני נא מן האדום האדום הזה", מיד מתנה יעקב את הנתינה במכירת הבכורה: "ויאמר יעקב מכרה כיום את בכורתך לי". מה ענין בקשת האכילה למכירת הבכורה?

אלא כתב רש"י: לפי שהעבודה בבכורות, אמר יעקב אין רשע זה כדאי שיקריב להקב"ה. ע"כ. כלומר, ענין הבכורה היא עבודת הקרבנות המצריכה זריזות יתירה, כמו שמצינו (שבת כ. ועוד): "כהנים זריזים הם". עשו כשאמר "הלעיטני נא..." הוכיח שעצלן הוא ואין בו את מידת הזריזות, והוא לא שייך לעבודת הקרבנות. לכן מיד מתנה יעקב את נתינת המאכל במכירת הבכורה. ואכן, כשעשו שומע מיעקב מה פירושה של הבכורה המצריכה זריזות, משיב ליעקב: "למה זה לי בכורה", איני חפץ בדברים המצריכים זריזות עמל וגייעה.

נמצא כי הברכות והבכורה ענין אחד להם, כי כל רצונו של יצחק היה לתת את הברכות רק למי שעמל ויגע להשיג אותן. ולכן כשנתגלה לו שהוא ברוך את הבכור, כי יעקב נטל את הבכורה, שמח. וכמו שכתב רש"י (כ"ז, ל"ו): למה חרד יצחק, אמר שמא עון יש בי שברכתי קטן לפני גדול ושניתני סדר היחס, התחיל עשו מצעק ויעקבני זה פעמים, אמר לו אביו, מה עשה לך. אמר לו, את בכורתי לקח. אמר, בכך הייתי מצר וחרד שמא עברתי על שורת הדין, עכשיו לבכור ברכתי גם ברוך יהיה. עכ"ל. כי אם יעקב נטל את הבכורה שעניינה עבודת הקרבנות המצריכה זריזות, אות היא כי יש בו ממידת הזריזות והוא יעמול להשיג את הברכות ולכן ראוי הוא להן.

על פי יסוד דברינו נבוא ונבאר את דברי רש"י (פרשת וישלח ל"ב, כ"ה) על הפסוק "ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו עד עלות השחר".

"ועתה שא נא כליך תליך וקשתך וצא השדה וצודה לי ציד" (כ"ז, ג')

כתב בעל הטורים: "וצא", ב' במסורת "וצא השדה", "וצא הלחם בעמלק" (בשלח י"ז, ט). כדאיתא בב"ר (סה, ח): "כליך" זה בבל, שבאו שם כלי בית המקדש. "תליך" זה מרי, על שם המן שהיה ממדי. "קשתך", זה יון. "השדה", זה אדום. ורמז לו כל ארבע גלויות שעתידין ליפול ביד ישראל שהקב"ה ילחם בהם. והיינו דכתיב: "וצא הלחם בעמלק".

ויש להבין, מה ענין שעבוד מלכויות אצל ברכת יצחק לעשו?

עוד יש לשאול, מדוע יצחק אבינו מבקש מעשו "צא השדה וצודה לי ציד" וכי לא יכל להסתפק שיקח אחת מהבהמות שנמצאות בדיר וממנה יכין לו מטעמים, כמו שאכן רבקה עשתה, מה הצורך לצאת לשדה ולטרוח כדי להשיג בהמה לאכילה?

אלא, לאחר שעשו פונה ליעקב ומבקש ממנו "הלעיטני נא מן האדום האדום הזה" קבעה התורה ששמו יהיה "אדום" - "על כן קרא שמו אדום". והרי שמו של האדם מעיד על מהותו, ואם התורה בחרה את השם אדום קרוב לודאי שרצתה להצביע על חסרונו העיקרי של עשו. ומהו החסרון?

כותב בספה"ק שפתי צדיק (אות י"א) שהתבטאות זו מסמלת את דרכו של עשו, המשתמט מכל יגיעה. אפילו לאכול הוא ביקש בלא מאמץ כלשהו, וביקש מיעקב אבינו שישפוך את האוכל ישירות לתוך פיו.

נמצא כי עשו הוא סמל העצלות, ויש לכך סמך מדברי המדרש (מדרש תנחומא פרשת כי תשא סימן א'): אמר שלמה: "דרך עצל כמשוכת חדק ואורח ישרים סלולה" (משלי ט"ו, י"ט) בעשו הרשע הכתוב מדבר. ע"כ.

יצחק אבינו ידע שהעצלות היא חסרונו העיקרי של עשו, לכן הוא רוצה ללמד את עשו שבכדי לקבל "ברכות", צריך לעמול ולטרוח, לא ניתן לקבל דבר ללא

ומביא רש"י: מנחם פירש, ויתעפר איש מלשון אבק, שהיו מעלים עפר ברגליהם על ידי נענועים. ע"כ.

ולכאורה מה ענין "עפר" במלחמה נגד שרו של עשו.

אלא מידת העצלות נובעת מכך שיצירתו של האדם היא מן העפר, אשר על שם כך נקרא "אדם", מלשון "אדמה" שממנה נברא (בר"ר יז, ד).

וכמו שמבאר רבינו חיים ויטאל ז"ע בספרו שערי קדושה (ח"א שער ב') כשהוא מונה והולך ארבע היסודות: אש מים רוח עפר. ומבאר: יסוד העפר ממנו מידת העצבות בכל פרטיו, ותולדותיה אחת, והוא העצלות לקיים התורה והמצוות וכו'. עכ"ל. וביתר הרחבה מצינו בדברי הרמח"ל בספרו מסילת ישרים (פרק ו') וז"ל: ותראה כי טבע האדם כבוד מאוד, כי עפריות החמירות גם, על כן לא יחפוץ האדם בטורח ומלאכה. ומי שרוצה לזכות לעבודת הבורא יתברך, צריך שיתגבר נגד טבע עצמו ויתגבר ויזדרז, שאם הוא מניח עצמו ביד כבודו ודאי הוא שלא יצליח. עכ"ל יעו"ש המשך דבריו הנוקבים.

נמצא, כי העצלות נובעת מיסוד העפר שבאדם, לכן עשו שהוא סמל העצלות, כשהוא בא להילחם עם יעקב אבינו אשר הוא ההיפך המוחלט, במאבק זה הם מעלים "עפר" דייקא, כי יעקב אבינו במלחמתו מסלק את אותו עפר הגורם לעצלות.

ובאותה דרך יש לפרש "ויאבק איש עמו עד עלות השחר" שכל המאבק הוא רק אם מתעצל ומתאחר לקום ממשכבו בבקר, "הדלת תסוב על צידה ועצל על מיטתו" (משלי כ"ו, י"ד), אולם כאשר מתגבר על יצרו ומשכים בבקר ועוד בעלות השחר, זוכה הוא להכניע את שרו של עשו ולבטל ישלוט עליו.

וכמו שגילה לנו מרן החיד"א בספרו נחל אשכול (על מגילת איכה סוף פרק ב') בשם המקובלים, לפרש את מאמר חז"ל (סנהדרין עב). "הבא להרגך השכם להורגו" בענין היצר הרע הבא להרוג את האדם על ידי שמחטיאו. ועל ידי השכמת הבוקר, הורג את היצר הרע.

והנה, אמרו חז"ל (תענית ז': מגילה יא'): בשביל עצלות שהיה להם לישראל שלא עסקו בתורה, נעשה שונאו של הקדוש ברוך הוא (בלשון סגי נהור) מך. כלומר, כל הגלות נובעת מ"עצלותם" של ישראל, לכן במקום בו יצחק אבינו מחנך את עשו בענין גנות העצלות שבו, הוא מגלה לו שהכוח שניתן לו לשלוט ולשעבד את עם ישראל תלוי בעצלותם, וכאשר יתעצלו מקיום המצוות, ינתן כח לאומות לשלוט על עם ישראל.

לכך הזכיר המדרש את ענין שעבוד מלכויות אצל הברכות של יצחק, שבה למדנו כי רק הזריז ראוי הוא לברכה, אולם כאשר ישראל יתעצלו בקיום המצוות, ינתן לעשו כח לשעבד את ישראל, ולא יהיו ראויים לברכות של יצחק.

באותה דרך ניתן לפרש מדוע (וישלה ל"ב, ד'): "וישלה יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו ארצה שער שדה

אדום". וכתב רש"י: מלאכים ממש. ונתקשו המפרשים, מדוע הוצרך יעקב אבינו לשלוח מלאכים ממש אל עשו ולא הסתפק בשליחים בני אנוש?

הבעל שם טוב הקדוש (כן מובא בספר כתר שם טוב ח"ב) פירש את הפסוק (משלי ל"א, כ"ז): "צופיה הליכות ביתה ולחם עצלות לא תאכל", "צופיה" – הנשמה, "הליכות ביתה", היינו, הליכות ותנועות של עולם העליון שהוא ביתה, איך שם הוא התנועה של מלאכי מעלה במהירות גדולה לעבודת השם יתברך, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (ברכות ד'): מיכאל באחת גבריאל בשתיים טסים כל העולם, על כן גם הנשמה ראוי לה ש"לחם עצלות לא תאכל". ע"כ.

נמצא כי המלאכים מסמלים את הזריזות, וזאת רצה יעקב להורות לעשו, כי כל כוחו של עשו על יעקב הוא רק כאשר עצלים הם מן המצוות, אבל יעקב בשליחת המלאכים מראה לו שיש בו מן מעלת המלאכים בעולם העליון והיא הזריזות, וממילא אין באפשרותו לשלוט עליו או לפגוע בו.

ובזה יוסברו לנו היטב דברי המג"א (סוף הלכות יום הכיפורים) שכתב, ביום שאחר יום הכיפורים משכימין לבית הכנסת. ע"כ. וכתב שם האליה רבה בשם השליה הטעם שלא יקטרג השטן. כיעו"ש. ויש להבין למה דוקא במצוה זו של השכמה להתפלל מוצא השטן מקום לקטרג, הרי בכל דבר יכול הוא לקטרג? וכפי הנראה, בזה ניתן לו כח ויכולת לקטרג, כיון שבזה נחלש כוחם של ישראל ויש בכוחו של עשו הוא השטן, לפגוע בעם ישראל.

כנגד יסוד העפר המושך את האדם לעצלות, עומד יסוד האש אשר ענינו זריזות, לכן ביטולו של עשו יסוד העפר והעצלות, תהיה על ידי האש, כמאמר הכתוב (עובדיה א' י"ח): "והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש ודלקו בהם ואכלום ולא יהיה שריד לבית עשו כי ה' דיבר". וזאת ניתן לעודד על ידי לימוד התורה הקדושה, כשממהר לבית המדרש ללמוד תורה, כי התורה נמשלה לאש, כמאמר הכתוב (ירמיה כ"ג, כ"ט): "הלוא כה דברי כאש".

יעזור הקב"ה שנדע לקחת את הדברים למעשה, להתחזק ביתר שאת בענין הקימה בבקר, בריצה לבית הכנסת וללימוד תורה כמו שנאמר (תהילים קי"ט, ל"ב) "דרך מצוותיך ארוץ", וכן נאמר (הושע ו', ג') "ונדעה נרדפה לדעת את ה'" (וישתמש במידת העצלות אך ורק עבור התאוות המגונות שיתעצל מלעשותן).

ונסיים בדברי המאירי (הוריות י'): בענין מעלת קיום המצוות בזריזות וז"ל: וכל שכן כשיבוא דבר מצוה לידו שיהא מכלל זריזים מקדימים למצוות, ולא יתאחר בעשיית מצוה שאין זה אלא דרך מי שאינו עושה המצוה דרך כונה מעולה, אלא כמי שעושה אותה דרך פירוק עול ומצוה מלומדה. עכ"ל.

העלון נתרם לעילוי נשמת הרה"ק רבי גדליה משה מזויעהל בן הרה"ק רבי שלמה זי"ע

ניתן להשיג את הספר נחלת שדה על חומש בראשית בטלפון: 050-4145482